

X. Zárszó

Budapest 1944–1945. évi ostroma, valamint annak záró momentuma: a szovjet bekerítésből való kitörés megkísérlése egyre növekvő érdeklődésre számot tartó fejezete a magyar- és egyetemes hadtörténetnek. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a kutatásoknak van módja lépést tartani a hazai és a nemzetközi érdeklődéssel is. Bár a szemtanúk száma drasztikusan csökken, számos új – döntően szovjet, egykor titkos – forrás vált kutathatóvá a legutóbbi időszakban, ezáltal pedig újabb távlatok nyíltak meg a legendákkal és mítoszokkal sűrűn átszótt események valósághoz minél jobban közelítő feltárásában.

Ez a lehetőség azonban egyben felelősség is: nem szabad hagyni, hogy egy idealizáló, a valóságot elferdítő nézőpont gyökeresedjen meg az ostromot és a kitörési kísérletet illetően. Bizonyos tényeket ugyanis le kell szögezni: a védő katonák túlnyomó többsége kényszerből, és nem hivatástudatból, ideológiai elvakultságánál fogva harcolt a városban; a harcok elhúzódása pedig csak a szenvedés és terror idejét növelte, reális esély nem volt még részsikerek elérésére sem – különösen arra tekintettel, hogy három felmentési kísérlet (Konrad I-II-III. hadműveletek) is kudarcba fulladt. A „kitörés”, mint esemény, pedig még hadműveletként is csak nagy vonalakban értelmezhető: nem előzte meg komoly tervezés, az „egységek” működése nem volt összehangolva, nem voltak adottak a személyi- és anyagi állománybeli feltételek, az irányítás lényegében a kitörés megindulásának pillanatában kicsúszott a védők kezéből – ezáltal csak egy pánikszerű, rögtönzött menekülés valósult meg egyenesen a szovjet géppuskák és ágyúk tüzébe. A napokig tartó, városon belül kezdődő, majd a környező erdőkben véget érő mészárlás csak a statisztikai hibahatár mértékével megegyező számú kitörő számára jelentett valós menekülési lehetőséget; a zöm nem kerülte el a halált, vagy a több éves szovjet hadifogságot (ami sokszor szintén a halálos ítéletet jelentette). Szerencsések voltak azok, akiknek sikerült dezertálni a kitörés megindulása előtt: ez volt a legbiztosabb mód a túlélésre. Ismert, bár ritkán hangsúlyozott tény továbbá, hogy a bekerítésből való kitörés a legfelsőbb német politikai akarattal, vagyis Adolf Hitler követelésével teljesen ellentétes volt: a Führer parancsa egyértelműen az volt, hogy a védők az utolsó töltényig, a halálukig védjék Budapestet. A magyar főváros feláldozása katonák tízezreivel, civilek százazereivel együtt azonban egyrészt elkerülhető lett volna a háborúból való kiugrással, másrészt viszont teljesen fölösleges is volt: a szovjet előrenyomulást csak kis időre tudta lefékezni. Egyetlen „eredményének” az vélelmezhető, hogy Németországon belül pár kilométerrel Keletebbre tolt a szovjetek által elért végső határvonalat – ahol az

amerikai erőkkkel találkozhattak. A háború kimenetele 1945 első hónapjaiban már senki számára nem lehetett kétséges (az elvakult náci propaganda által befolyásoltakon kívül), tehát mindez nem az utókor igazságtalan ítélkezése az elődök felett, hanem az áldozathozatal fölöslegességének bizonyítéka, amely a korban is széles körben ismert volt.

A rengeteg áldozat – legyen az szovjet, német, román vagy magyar állampolgár; katona vagy civil – emléke megköveteli, hogy Budapest ostromát és annak befejezését a lehető legkomolyabban vegyük, arról csak az igazságot fogadjuk el, és ebben semmi kompromisszumot ne kössünk. Csak így van értelme emlékezni a több tízmillió embernek halált okozó világháború azon jelenetére, amely fővárosunkban játszódott, és amelynek sebeit a mai napig magában hordja nem csak a város, de a lakosság jelentős része is.